

ФЕНОМЕН МУЗИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ PHENOMENON OF MUSICAL TALENT

У статті визначено особливості психофізіологічних процесів та емоційної сфери дітей, що мають музичну обдарованість, адже обдаровані діти характеризуються порівняно високим розвитком мислення, тривким запам'ятовуванням навчального матеріалу, розвинутими навичками самоконтролю в навчальній діяльності, високою працездатністю тощо. Їм властива висока розумова активність, підвищена схильність до розумової діяльності, неординарність, свобода самовияву, багатство уяви, сформованість різних видів пам'яті, швидкість реакції, вміння піддавати сумніву у науковому осмисленні певні явища, стереотипи, догми. Обдаровані діти – діти, в яких у ранньому віці виявляють здібності до виконання певних видів діяльності. Вони вирізняються серед однолітків яскраво вираженими можливостями в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує певний умовний «середній» рівень. Їхні успіхи не є випадковими, а виявляються постійно. Обдаровані діти завжди виявляють уважність, зібраність, готовність до напруженої праці, що переростає у працелюбність, потребу працювати без відпочинку. Обдаровані діти зазвичай володіють відмінною пам'яттю, яка заснована на ранньому оволодінні мовою й абстрактним мисленням. Їх відрізняє здатність класифікувати і категоризувати інформацію і досвід, вміння широко користуватися накопиченими знаннями.

В умовах загальноосвітньої школи важливо правильно організувати роботу учителя з обдарованими дітьми, не тільки створюючи необхідні умови для їхнього розвитку, а й психологічно готуючи їх до наполегливої праці, самовиховання.

Також розглядається «емоційний інтелект» як важлива передумова успішної життєдіяльності особистості. Вивчається емоційний досвід людини – способи реагування, що закріпилися, ієрархія емоцій і почуттів. Проаналізовано поняття творчої обдарованості та розкрито ряд здібностей людини, зокрема музичних.

Музичні здібності – індивідуальні психологічні властивості людини, що зумовлюють сприйняття, виконання, написання музики, здатність до навчання в галузі музики. Тією чи іншою мірою музичні здібності проявляються майже в усіх людей. Яскраво виражені,

індивідуально проявлені музичні здібності називають музичною обдарованістю.

Ключові слова: музичні здібності, творча обдарованість, музичний інтелект, емоційна сфера.

The article defines the features of psychophysiological processes and emotional sphere of the children with musical talent. Therefore, talented children are characterized by relatively high development of thinking, stable memorizing of educational material, developed skills of self-control in educational activity, high efficiency and so on. They are characterized by high mental activity, increased propensity for mental activity, eccentricity, freedom of self-expression, wealth of imagination, formation of various types of memory, speed of reaction, ability to question certain phenomena, stereotypes, dogmas.

Talented children are children who have the ability to perform certain activities at an early age. They differ among peers with a strong ability to achieve results at a higher level, that exceeds a certain "average" level. Their success is not accidental, it is constant. Talented children always show attentiveness, alertness, willingness to work hard, need to work without rest.

Talented children usually have an excellent memory that is based on early mastering the language and abstract thinking. They are distinguished by their ability to classify and categorize information and experience, ability to use their accumulated knowledge.

In a secondary school it is important to organize the work of the teacher with talented children, not only by creating the necessary conditions for their development, but also by preparing them for hard work and self-education.

We also consider "emotional intelligence" as an important background for successful life of the individual. We study the emotional experience of a person – the fixed ways of responding, the hierarchy of emotions and feelings. We analyze the concept of creative talent and discover the number of human abilities, including musical ones.

Musical abilities – individual psychological characteristics of a person, which determine the perception, performance and writing the music, the ability to study it. Musical abilities are obvious for almost all people in one way or another. Highly expressed, individually shown musical abilities are called musical talent.

Key words: musical abilities, creative talent, musical intelligence, emotional sphere.

УДК 78:378.147:159.928(045)

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-3-11>

Кобук О.А.,

викладач кафедри хорового диригування та постановки голосу Луцького педагогічного коледжу

Смокович Т.В.,

викладач кафедри методики музичного виховання та гри на інструменті Луцького педагогічного коледжу

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі проблема обдарованості визначається сукупністю певних здібностей, що зумовлюють особливо успішну діяльність людини у визначеній сфері та виділяють її серед інших осіб. Практично судити про здібності можна за сукупністю таких показників, як швидкість просування людини в оволодінні відповідною діяльністю, якіс-

ний рівень її досягнень, схильність до занять цією діяльністю, співвідношення успішності та зусиль, затрачених для досягнення цих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що обдарована особистість завжди творча; якщо немає творчості, то не варто говорити про обдарованість. Водночас фактично відсутні дослі-

дження, в яких вивчалися б особливості емоційної сфери людини у контексті музичної обдарованості, виявлення впливу музичної обдарованості на емоційну сферу. Саме тому вивчення емоційної сфери музично обдарованих людей є актуальним і значущим.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Багато праць присвячено вивченню обдарованості в підлітковому віці, проте малодосліджені психофізіологічні особливості емоційної сфери підлітків, що мають обдарованість, зокрема музичну. Вплив мистецтва на людину різний; можливо, річ у природних здібностях людини, які дозволяють нервовій системі реагувати певним чином на музичні твори. Отож, питання, як відбувається формування емоційної сфери людини під впливом мистецтва, лишається відкритим.

Мета статті – вивчити феномен музичної обдарованості та проаналізувати складні динамічні зв'язки між окремими здібностями особистості.

Виклад основного матеріалу. Представники гуманістичної психології, вбачаючи у творчій обдарованості вищу людську потребу, прояв психологічного здоров'я й особистісної інтеграції, розглядають творчу особистість як особистість, що самоактуалізується (А. Маслоу), продуктивну особистість (Е. Фромм), людину, що є «повноцінно функціонуюча» (К. Роджерс) [17].

Згідно з уявленням В.В. Клименко творчо обдаровані люди наділені фізичним і душевним здоров'ям, оскільки для роботи механізму творчості мають бути повноцінно задіяні такі компоненти, як енергопотенціал, психомоторика та критичність, а це можливо для людей здорових і гармонійних [15].

Поки людина не розпочала направленої діяльності, у неї є тільки потенційні здібності до її виконання, що є властивостями її особистості, які частково розвилися з її задатків, але більш сформовані її досвідом. Але як тільки вона починає цю діяльність, її потенційні здібності стають актуальними здібностями, що не тільки виявляються, але і формуються в цій діяльності.

Найбільш загальною класифікацією здібностей є розподіл їх на дві групи: загальні та спеціальні. Під загальними здібностями розуміється така система індивідуально-вольових властивостей особистості, що забезпечує відносну легкість і продуктивність в оволодінні знаннями і здійсненні різних видів діяльності. Загальні здібності є наслідком як багатого природного дарування, так і всебічного розвитку особистості.

Під спеціальними здібностями розуміють таку систему властивостей особистості, що допомагає досягти високих результатів у якій-небудь спеціальній сфері діяльності, наприклад, літературній, образотворчій, музичній, сценічній тощо.

Елементарні загальні здібності властиві усім людям. Спеціальні елементарні здібності – це здібності, властиві вже не всім людям, вони припускають визначену виразність якихось якісних сторін психічних процесів [9].

Музична здібність – це індивідуально-психологічні особливості особистості. До основних музичних здібностей, необхідних для усіх видів музичної діяльності, можна віднести:

1) ладове почуття – здатність переживати відношення між звуками як виразні та змістовні;

2) музично-слухове уявлення – здатність прослуховувати «у розумі» раніше сприйняту музику, що складає основу для музичної уяви, формування музичної уяви і розвиток музичного мислення;

3) музично-ритмічне почуття – здатність сприймати, переживати, точно відтворювати і створювати нові ритмічні сполучення.

До загальних музичних здібностей відносять такі, як:

1) музична пам'ять (засвоєння знань, умінь і навичок) – сприяє накопиченню музичних вражень і слухового досвіду, що істотно впливають на формування музичних здібностей, а також на психічну діяльність слухача, виконавця, композитора і педагога; органічно включаючись у фахову діяльність, вона зумовлює засіб музичного мислення (вокальний або конкретно-інструментальний);

2) психомоторні здібності – виявляються в можливості музиканта під час виконання передати своє розуміння змісту музичного твору; виражаються в майстерності та віртуозності.

Наукова психологія ще не визначилася щодо питань, пов'язаних із явищем обдарованості як певним відхиленням від норми у контексті: творча обдарованість – репродуктивність, інтелектуальна обдарованість – низький інтелект. Обдарованість як максимальне виявлення здібностей, зумовлене «емоційною енергетикою», досі залишається проблемою нез'ясованою.

А.Г. Савенков розрізняє терміни «дитяча обдарованість» і «обдаровані діти». Останній підкреслює можливість існування особливої категорії дітей. Перше ж словосполучення означає виключність, виняток, своєрідний дар, «іскру Божу», що є в кожного, але виявляється і розвивається різною мірою [16].

Обдарованість, на думку Р. Стернберга, – багатовимірне утворення, її не можна зводити ні до коефіцієнта інтелектуальності, ні до креативності, ні до мотивації. Вона завжди унікальна, тому вчителю треба враховувати різноманітність форм її вияву.

Дж. Гензулм «обдарованість» вважає результатом поєднання інтелектуальних здібностей вище середнього рівня, творчого підходу та наполегливості [4; 6].

А. Танненбаум визначає обдарованість як поєднання високого рівня загального інтелекту, впливу середовища, таланту. За О. Кульчицькою, обдарованість – системно-особистісне утворення, зумовлене природними особливостями організму людини [5; 10].

О.М. Матюшкін наполягав, що обдарованість завжди творча, якщо немає творчості, то не варто говорити про обдарованість. Інші вчені доводять, що обдарованість характеризується здатністю продукувати нові ідеї, винаходи. До того ж, творча обдарованість породжує інші види обдарованості [16].

Творча обдарованість – складна інтегративна система особистісних та інтелектуальних утворень, а не окрема якість. Таке бачення представлено у працях Дж. Гілфорда, Е. Торренса та їхніх послідовників [2].

Художній вид обдарованості проявляється у високих досягненнях у художній діяльності – музиці, танці, живописі, скульптурі, сценічній діяльності. Вчитель повинен бачити ці здібності, сприяти їхньому розвитку і в разі дійсно високого рівня їх прояву подбати про те, щоб така дитина якомога швидше потрапила до відповідального фахівця, який зміг би професійно з нею займатися. Як і в попередніх випадках, цей тип обдарованості може виявлятися у школярів з різним ступенем широти: є діти, у яких виявляється ціле «віяло» різних художніх здібностей: дитина і співає, і танцює, і чудово малює. Багато видатних творчих особистостей характеризувалися поєднанням ряду різних художніх здібностей, однак є творчі особливості, а відповідно, і діти лише з однією яскраво вираженою здатністю [1].

Продовжуються суперечки про необхідність виділення творчого типу обдарованості. Одні фахівці вважають, що творчість, креативність є невід'ємним елементом всіх видів обдарованості, які не можуть бути представлені окремо від творчого компоненту. Є лише один вид обдарованості – творча: якщо немає творчості, безглуздо говорити про обдарованість. Інші дослідники відстоюють правомірність існування творчої обдарованості як окремого, самостійного виду. Одна з думок така, що обдарованість породжується або здатністю продукувати, висувати нові ідеї, винаходити або ж здатністю блискуче виконувати, використовувати те, що вже створене.

Проблема діагностики музичних здібностей – одна з найактуальніших у музичній педагогіці та психології, оскільки вона пов'язана із завданнями професійного й індивідуального відбору. Першим, хто висловив ряд серйозних думок про індивідуальні відмінності в музичних здібностях і спробував розробити експериментальні тести для їх визначення, був К. Штумпф, один з основоположників музичної психології. Проте діагностика музичних здібностей, як і будь-який інший вид

психодіагностики, може за певних умов служити і ширшим науковим цілям, зокрема стати основою для вивчення природи й онтогенезу музичності.

Для виявлення музично обдарованих дітей у музичних школах використовують діагностику основних музичних здібностей, таких як ладове почуття, музично-слухове уявлення, музично-ритмічне почуття, здатність сприймати, переживати, точно відтворювати і створювати нові ритмічні сполучення. Можна використовувати метод діагностики, який пропонує К.В. Тарасова в монографії «Онтогенез музичних здібностей» [18].

Висновки. На основі викладеного можна зробити висновок про те, що за сучасних освітніх умов важливо правильно організувати роботу вчителя з обдарованими людьми, не тільки створюючи необхідні умови для їхнього розвитку, а й психологічно готуючи їх до наполегливої праці, самовиховання. Отож, необхідними й актуальними є розвиток обдарованості – результату складної спадковості та соціального середовища, опосередкованості діяльності майбутніх фахівців. Варто наголосити, що «динамічна теорія обдарованості» не випадково набуває популярності серед сучасних педагогів-дослідників, вона змінює парадигму педагогічної підтримки дитячої обдарованості, роблячи перехід від «діагностики відбору до діагностики розвитку» [12].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алфімов В., Зотова І. Психологічні відмінності обдарованих ліцеїстів. *Рідна школа*. 2005. № 5. С. 14–15.
2. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? Київ : Україна, 1991. 82 с.
3. Богоявленская Д.Б., Брушлинский А.В., Бабаева та ін. Робоча концепція обдарованості. Москва, 1998.
4. Горай Ю. Творчі здібності та обдарованість. *Психолог*. 2006. № 25. С. 12.
5. Бажанюк В.С. Діагностика обдарованості у фізико-математичній сфері у школі. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Т. 7. Вип. 1. 2005. С. 48–60.
6. Додонов Б.И. Эмоция как ценность Москва : Политиздат, 1978. 272 с.
7. Дрозденко К.С. Загальна психологія у практичному вимірі : підручник. Київ : ВД «Професіонал», 2007. 608 с.
8. *Журнал «Наука и жизнь»*. Москва : вид-во «Правда». 1977. № 12. С. 117–118.
9. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. Санкт-Петербург : Питер, 2004. С. 159–161.
10. Клименко В.В. Психологические тесты таланта. Харьков : Фолио, 1996.
11. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет) : учебное пособие. Москва : Изд-во УРАО, 1999.
12. Либин А.В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва : Смысл; PerSe, 2000. 549 с.

13. Липова Л. Концепція обдарованості та її види. *Рідна школа*. 2003. № 4. С. 10–12.

14. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 237 с.

15. Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство. Москва, 1998. 220 с.

16. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности. *Вопросы психологии*. 1989. № 6. С. 29–33.

17. Морозова Л. Питання дитячої обдарованості в американській системі шкільної освіти. *Рідна школа*. 2006. № 7. С. 78–80.

18. Тарасова О. Онтогенез музыкальных способностей. Москва : Педагогика, 1988. 176 с.